

Ádám D. Zsuzsa

Érettségi konferencia magyartanároknak

2009. január 31-én magyar nyelvi és irodalmi érettségi konferenciát szervezett az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara: a Magyar Irodalom és Kultúratudományi Intézet, a Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, a Magyar Nyelvtudományi Társaság Magyartanári Tagozata, valamint a Szakmódszertani Központ közreműködésével. A konferencia legfőbb célja annak bemutatása volt, hogy milyen folyamatok vezettek el az új érettségi rendszer kialakításához, hogy az új értékelés milyen módon alakítja át a közoktatás tartalmát és módszereit. A konferencia mindezek mellett arra is törekedett, hogy képet adjon a kétszintű érettségi követelményeiről, előnyeiről és hátrányairól. Az előadások több fontos kérdést és üzenetet fogalmaztak meg a jelen lévő pedagógusok számára. A rendezvényt Dezső Tamás dékán és Antalné Szabó Ágnes egyetemi docens, valamint Molnár Gábor Tamás egyetemi tanársegéd nyitotta meg. A Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet nevében Kulcsár Szabó Ernő tanszékvezető egyetemi tanár, a Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet képviselőjében Juhász Dezső tanszékvezető egyetemi tanár köszöntötte az egybegyűlteket. A megnyitó beszédet követően plenáris előadásokat hallgathattak meg a konferencia résztvevői.

1. kép

Borsodi Csaba dékánhelyettes köszönti a konferencia résztvevőit

Az érettségire való felkészítés során minden tanár találkozik olyan fogalmakkal, mint a kompetencia vagy a gyakorlati szövegértés. Gyakorló pedagógusként bennem is nagyon sok kérdés merül fel az új érettségivel kapcsolatban. Milyen módszerekkel fejleszthető leghatékonyabban a szövegértés? Mi tekinthető egyáltalán szövegértésnek? Mit jelent pontosan és hogyan fejleszthető a kompetencia? A konferencia plenáris előadásain ezekre a kérdésekre kaphattak kielégítő választ a jelenlevők.

Elsőként Schiller Mariann *Mi a szövegértés – és mi nem?* című előadását hallgathatta meg a közönség. Az ELTE Radnóti Miklós Gyakorlóiskola vezetőtanára arra kereste a választ, hogy milyen módszerekkel fejleszthető leghatékonyabban a tanulók szövegértése. A PIRLS- és a PISA-mérések szövegértéssel kapcsolatos eredményeinek ismertetése után sor került a legfőbb problémák bemutatására is. A szövegértés nem válhat mechanikussá, nem jelentheti kész feladatlapok megoldását. Több olyan szövegértési feladatlap látott már napvilágot, amely öntörvényűen igen magas elvárásokat támaszt a tanuló tudásával szemben. Sajnos arról még nem született konszenzus, hogy mi az a tudásszint, amely elvárható egy Magyarországon érettségiző fiattól. Ennek ellenére a szövegértés fejlesztése mindenképpen rendkívül fontos feladata a pedagógusoknak, hiszen ez nemcsak az irodalomértés alapja, hanem a mindennapi élet nélkülözhetetlen eleme is. Az olvasási technika elsajátítása igen hosszú folyamat, amelynek során a diákok sajátos viszonyt alakítanak ki a szöveggel. Fontos megfigyelniük, milyen folyamatok zajlanak le a szöveggel való ismerkedés során.

Az amerikai oktatási rendszerről, az amerikai diákok teljesítményének méréséről hallhattak a pedagógusok színvonalas előadást Gordon Győri János egyetemi docenstől. *Az amerikai SAT vizsga és ami mögötte áll* címmel ismertette az amerikai középiskolák, egyetemek oktatási sajátosságait, majd a SAT-vizsgáztatás rendszerét. A rendszer kidolgozója a College Board, az első SAT-vizsgáztatás pedig 1901-ben valósult meg. A vizsga szerkezetét tekintve három fő egységből áll: matematika, írás (feleletválasztásos kérdések, esszé) és kritikai olvasás (mondatkiegészítés, kritikai értelmezés). A SAT-vizsgáztatás az USA-ban immár több évtizede bevált és hatékony módszer, de természetesen ez a rendszer sem hibátlan. Az amerikai tanárok gyakran panaszkodnak arra, hogy az esszék megítélése olykor túlságosan szubjektív, és a dolgozat igényes kidolgozásához nem elegendő a rendelkezésre álló 25 perc.

Kelemen Péter előadásának a címében felvetett kérdés: *Képességet mér-e az új érettségi?* megválaszolásához feltétlenül definiálni kellett a kompetencia fogalmát. A kompetencia olyan belső szabályrendszer, belső algoritmus alapján működő folyamat, amely nem tudatos, s ez a működés több problémát eredményezhet a mérésben és az értékelésben egyaránt. Az értékelés során a holisztikus és az analitikus rendszer egymásra rétegződik, így az érettségi teljesítmények értékelése szubjektívvá válik. Olyan feladatokra lenne szükség, amelyek feltárják a kompetencia működését, amelyek a probléma és a tényanyag pontos ismertetésével cselekvésre készítik a tanulókat.

2. kép
A plenáris előadások közönsége

A plenáris előadásokat követően két szekció, az irodalmi és a magyar nyelvi várta az érdeklődőket. Az előadások középpontjában elsősorban a közép- és az emelt szintű érettségi legfőbb kérdései, problémái álltak.

Az irodalmi szekció előadássorozatát Bodó Márton nyitotta meg *A kompetenciaalapú érettségi tanulságai* című prezentációjával. Az ELTE Trefort Ágoston Gyakorlóiskola vezetőtanára elmondta, hogy az új érettségi rendszer komoly feladat elé állítja a magyartanárokat. A diákokat rendkívül nehéz úgy felkészíteni a „megmérettetésre”, hogy nincs egységes döntés az elvárható tudásszintről. Az előadás végén lehetőség nyílt a felmerülő kérdések és problémák megvitatására. Több pedagógus nehezményezte, hogy a középszintű érettségit minimális irodalmi műveltséggel, mindenfajta nehézség nélkül meg lehet oldani, ezzel szemben az emelt szintű vizsga feladatai, témái olykor a magyartanároknak is komoly fejtörést okoznak. Az előadó készséggel válaszolt a felmerülő kérdésekre, és hasznos tanácsokkal látta el a résztvevőket a felkészítéssel kapcsolatban.

Az érettségi konferencia többek között azért volt rendkívül hasznos a pedagógusok számára, mert a problémás szóbeli tételekről elismert irodalmárok, szakemberek tartottak rövid előadásokat. Schein Gábor egyetemi docens a naturalista dramaturgia szerepét vizsgálta Füst Milán *Boldogtalanok* című művében. Schein Gábor szerint a *Boldogtalanok* esetében a színpadi cselekvés nyelvi természetű. Működése olyan nyelvi játsszákban bontakozik ki, amelyek az elbeszélő kijelentéseket is a nyelvi küzdelem részévé teszik. Ez a küzdelem a szereplők közti szituatív fölény megszerzéséért folyik, egészen addig, amíg az egyik szereplő nyelvi mozgástere teljesen be nem szűkül, és már csak az öngyilkossággal tud kitörni. Füst élt a naturalista színház bizonyos eszközeivel, drámájának belső szerkezete azonban már ellentmond a naturalista technikának: tárgya nem faktikus, hanem nyelvi természetű, amely a csalások végtelen sorozatában alakítja a színpadi eseményeket.

Bengi László egyetemi tanársegéd a *Bodor Ádám és a Sinistra körzet* című előadásából megtudhattuk, hogyan és miért érdemes Bodor Ádámot tanítani. A diákok számára könnyen vonzóvá tehetők a szerző művei, hiszen rövid, világos és a világhálón könnyen elérhető alkotásokról van szó. A Bodor-művek nehézsége a válasz nélkül maradó kérdésekben, a nyitott értelmezési lehetőségekben rejlik, ezért ajánlott velük kapcsolatban alapos, minden részletre kiterjedő elemzést alkalmazni. *A Sinistra körzet* Bengi László szerint minden tekintetben érdekes és értékes alkotás. A mű szerkezetét tekintve *A Sinistra körzet* alapvetően ambivalens, többértű, egyszerűségében is ellentmondásos. Keretes szerkezetű, a motívumok folyamatosan visszatérnek, ismétlődnek. Az idő, a tér és a szereplők problematikájának tárgyalása mellett fontos szerepet kapott az „emberként-lét” határainak kérdése is.

Molnár Gábor Tamás *Lélekrajz és társadalomkép Kosztolányi Édes Anna című regényében* címmel tartott színvonalas előadást. Kosztolányi *Édes Anna* című műve fordulatot hozott az irodalomban. Itt jelenik meg először a részvét, a kiszolgáltatottság, a polgári és a nem polgári világ szembenállása. Az előadó legfőbb célja a gondolatébresztés volt, kérdéseivel továbbgondolásra készítette hallgatóságát. Valóban érdekes, hogy miért az *Édes Anna* Kosztolányi utolsó regénye. Elképzelhető, hogy valamilyen negatív poétikai sejtés merült fel Kosztolányiban? Szándékos lehet a regényt követő hallgatás? Valódi motiváció van-e amögött, amit Anna tesz a Vízy házaspárral? Moviszter doktor valóban rezonőr, vagy Kosztolányi szólamát testesíti meg? Hányfajta értelmezése létezhet a műnek? Mi az igazi mondanivalója? A kérdések megválaszolásához nagy segítséget nyújtott az előadáshoz mellékelt gazdag irodalomjegyzék.

Nemcsak az irodalmi, hanem a nyelvi érettségi tételekkel kapcsolatban is igen sok kérdés merült fel. Ezekre kaphatott választ az, aki ellátogatott a magyar nyelvi szekció színvonalas programjára.

Az előadásokat Bánki István nyitotta meg *A középiskolai magyar nyelvi tananyag reprezentációja az írásbeli szövegalkotásban és a szóbeli tételekben* című bemutatójával. Az írásbeli érettségi feladatai nem pusztán

a diákok irodalmi tájékozottságát mérik. A szövegértési feladatsor kitöltéséhez a tanulóknak aktiválniuk és használniuk kell anyanyelvi ismereteiket is. A középszintű érettségi kapcsán a legtöbb pedagógusban felmerül az a kérdés, hogy milyen módszerekkel lehet a leghatékonyabban fejleszteni a szövegértést. Bánki István a legcélravezetőbb módszerek között említette a kiemelést, a vázlatkészítést, az újraírást, a fogalomtáblázat-, az ábra- és a diagramkészítést. A szövegértés és a gyakorlati feladatok mellett fontos szerepet kap az érettségiben a szövegalkotás és a gyakorlati írásbeliség. Lényeges, hogy a szövegalkotást a feladat szövegének alapos átolvasása, értelmezése és a megfelelő adatok összegyűjtése előzze meg. A szövegalkotásban olyan reformpedagógiai módszerek segíthetik a tanulókat, mint a fűrtábra, az ötletbörze, a gondolkodástérkép, a kerekasztal és a körforgó.

A névmások csoportosításáról, a deixisről és az előfeltevésekről hallhattunk színvonalas tájékoztatót Laczkó Krisztina egyetemi docenstől. *A névmások szerepe a szövegalkotásban, Az előfeltevések funkciója a mondat megértésében* című előadásában részletesen foglalkozott a névmások nyelvtani funkció, valamint a nyelvi funkcionálás szerinti csoportosításával. A névmások szerepének tárgyalásakor feltétlenül ki kell térni a deixisre, annak fajtáira (személydeixis, térdeixis, idődeixis), valamint a névmási koreferenciára. Az előfeltevések szerepének tárgyalása során szó esett a pragmatikai, az úgynevezett egzisztenciális és a szemantikai-logikai előfeltevésekről, a fogalmi séma és az előfeltevés kérdéseiről. A fogalmak megértésében a hétköznapi életből vett, egyszerű és érthető példák segítették a résztvevőket.

Tátrai Szilárd *A monologikus és dialogikus szövegtípusok, az elbeszélő szövegek nyelvi jellemzői* címmel tartott előadást. Ebben elmondta, hogy a szövegre, vagyis a diskurzusra nagy általánosságban az a jellemző, hogy résztvevői, a megnyilatkozó(k) és a befogadó(k), interakcióba lépnek egymással valamely természetes nyelv közegében, s a másik figyelmének irányításával, követésével hozzájárulnak egy referenciális helyzet létrehozásához. A szövegek két alapvető prototípusa: a társalgás és az irodalmi szöveg. Az előadó kitért a prototipikus társalgás és a prototipikus irodalmi szöveg legfőbb jellemzőire, ez a társalgásnál az interakció közvetlenségében, szóbeliségében, spontaneitásában; az irodalmi szövegnél az interakció közvetlenségében, tervezettségében nyilvánul meg. Szó esett az elbeszélő szöveg legfőbb nyelvi jellemzőiről, a procedurális és a propozicionális megértésről. Végül pedig az elbeszélés referenciális értelmezéséről hallhattunk néhány fontos gondolatot.

A szekciót Antalné Szabó Ágnes egyetemi docens zárta *A magyar nyelvi érettségire felkészítő gyakorlattípusok* című, minden magyartanár számára hasznos előadásával. Antalné Szabó Ágnes a magyar nyelvi érettségire felkészítő gyakorlattípusokat két csoportra bontja: kompetenciafejlesztő és ismeretbővítő gyakorlatokra. A kompetenciafejlesztő feladatok között hallhattunk az önismeret fejlesztésére irányuló, a tanulásmódszertan fejlesztését elősegítő, a memória javítását célzó és szóbeli kommunikációs, azon belül is retorikai gyakorlatokról. Az előadó az anyanyelvi kompetencia fejlesztésén belül kiemelten fontosnak tartja a szövegértési és fogalmazási gyakorlatokat, hiszen ezek minden esetben megjelennek a magyar nyelvi érettségi feladatlapjain. Az ismeretbővítő gyakorlatokat használhatjuk új anyag feldolgozására, a tanultak alkalmazására, összefoglalásra és ismétlésre is. Az itt említett feladatok ismertetésekor Antalné Szabó Ágnes külön kiemelte a páros és csoportos kooperatív tanulás (mozaiktechnikával, háromlépcsős interjúval, indiánbeszélgetéssel) és a grafikus szervezők segítségével történő (fűrtábra, T táblázat, kettéosztott napló, fogalom jellemtérképe, halmazábra), egyéni, páros és csoportos tanulás során végzett gyakorlatok előnyeit.

A délutáni előadások végén lehetőség nyílt a felmerülő kérdések megvitatására. Az előadók készséggel álltak a pedagógusok rendelkezésére, a kialakult „békés vitákat” kizárólag az egymás munkája iránti érdeklődés, az érettségire való felkészítésben megvalósítható módszerek iránti fogékonyság és az összetartás jellemezte. A konferencia elérte a célját, a részt vevő pedagógusok képet kaphattak a kétszintű érettségi követelményeiről, előnyeiről és hátrányairól, több fontos kérdés és üzenet fogalmazódott meg. Mindannyian tisztában vagyunk azzal, hogy egy konferencia nem oldja, nem oldhatja meg az új érettségi rendszerrel kapcsolatos problémáinkat,

nem adhat választ minden kérdésünkre. Én azonban úgy vélem, hogy mint „cseppben a tenger” egy kisebb konferencia is hatalmas segítséget nyújthat abban, hogyan egyengessük tanulóink útját. Köszönet ezért a szervezőknek.

Ádám D., Zsuzsa: Graduation exam conference for Hungarian language teachers

Az írás szerzőjéről

Ádám D. Zsuzsa

Jókai Mór Gimnázium, Komárom, Magyarország; Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, Magyarország